

Elisabeth Lindén

Sekreterare i utredningen SOU 2022:73

elisabeth.linden@regeringskansliet.se

Logopedförbundet organiserar Sveriges logopeder och har i dagsläget cirka 2300 medlemmar, vilket är majoriteten av yrkeskåren. Förbundet är både intresseorganisation och fackförbund, och har ett ständigt ökande antal lokalföreningar som organiserar logopeder även på lokal nivå.

Synpunkter till utredningen **Mer kunskap om barn och elever med funktionsnedsättning i skolväsendet** (SOU 2022:73)

Logopedförbundet vill lyfta de funktionsnedsättningar som kan drabba barn och elever inom områden där logopeder är verksamma. Inom skolväsendet är det självklart att tänka på barn och elever med språkliga och kommunikativa svårigheter som språkstörning, dyslexi och dyskalkyli, men även andra funktionsnedsättningar som stamning, selektiv mutism, verbal dyspraxi, hörselnedsättning och ätsvårigheter bör belysas i den kommande utredningen. För att klara skolan krävs att elever har ett fungerande språk och en god kommunikativ förmåga. Läroplanen ställer krav på avancerade språkliga förmågor och dessa måste utvecklas parallellt med ämneskunskaperna för att eleven ska nå kunskapskraven. Detta är en utmaning för många elever, långt fler än de som har språkliga och kommunikativa funktionsnedsättningar. Språkliga och kommunikativa svårigheter utgör riskfaktorer för psykisk ohälsa och utanförskap senare i livet, men med förebyggande insatser och rätt stöd kan den språkliga sårbarheten minskas och eleverna uppfylla kunskapskraven.

Språkstörning/DLD

Barn och unga i språklig och kommunikativ sårbarhet är inte promillegrupper. Språkstörning förekommer hos upp till 10 % av befolkningen (Norbury et al., 2016) vilket motsvarar ungefär två elever i varje klass. Språkstörning/DLD är en medfödd funktionsnedsättning som innebär att en person inte kan lära sig och använda och förstå sitt, eller sina, förstaspråk/modersmål lika enkelt som jämnåriga. DLD är den engelska förkortningen för språkstörning och betyder Developmental Language Disorder men är en

bredare diagnos som tar hänsyn till sociala och psykosociala faktorer hos personer med språkstörning. Språkstörning/DLD ser olika ut hos olika personer och förändras över tid.

Språkstörning kan förekomma ensamt eller tillsammans med andra funktionsnedsättningar som till exempel dyslexi, autism, ADHD och intellektuell funktionsnedsättning; ungefär 12 - 13 % av alla barn och elever kan antas befinna sig i språklig sårbarhet i olika situationer och sammanhang (McLeod & McKinnon, 2007).

Fördelningen mellan flickor och pojkar som har språkstörning/DLD är jämn, tvärtom vad man tidigare trodde. Fortfarande upptäcks flickor med språkstörning/DLD senare än pojkar, eller inte alls. Forskning inom andra relaterade funktionsnedsättningar som ADHD och autism visar att flickor hittar andra strategier än pojkar för att maskera sina svårigheter. Socialstyrelsen gjorde 2021 en pilotkartläggning kring unga och vuxna med språkstörning. Forskning, intervjuer med ideella organisationer och chefslogopeder ingick i kartläggningen och lyfte fram en entydig bild av språkstörning hos unga och vuxna. En språkstörning innebär stora utmaningar socialt och psykosocialt både i skolan och på fritid. Många har lägre kvalifikationer i studier än genomsnittligt. Språkstörning/DLD påverkar inlärning i skolans alla ämnen och utmaningar i skolgången ökar ofta över tid.

I den logopediska kompetensen ingår, utöver kunskap om typisk och avvikande kommunikations-, språk- och talutveckling, också kunskap om hur dessa områden kan stöttas med verk samma strategier. För barn och elever i språklig sårbarhet kan logopedens spetskompetens ha avgörande betydelse för tillgängligheten i lärmiljö, undervisning och särskilt stöd. Logopeden kan beskriva individers språkliga styrkor och svårigheter samt omgivningsfaktorer som hindrar respektive underlättar kommunikativ delaktighet och aktivitet i lärmiljön. Tillsammans med pedagogisk personal kan logoped definiera prioriterade språkliga områden samt stötta barnens och elevernas utveckling och måluppfyllelse.

Logopedförbundets riktlinjer för logopeder i pedagogisk verksamhet

Logopedförbundet har tagit fram riktlinjer för skologopeder och andra logopeder i pedagogisk verksamhet.

<https://www.srat.se/globalassets/logopederna/dokument/profession/nationella-riktlinjer/riktlinjer-logopeder-i-pedagogisk-verksamhet.pdf>

SPSM och Socialstyrelsens kartläggningar om språkstörning

SPSM har 2018 gjort en kartläggning av språkstörning i skolan. Studien tar dock inte hänsyn till genus. Kartläggningen följdes av särskilda insatser kring språkstörning (se det omfattande kunskapsstödet Studiepaket språkstörning, materialet Matematik och språkstörning).

<https://webbutiken.spsm.se/globalassets/publikationer/filer/vi-behover-oka-kunskapen-kring-sprakstorning.pdf>

Socialstyrelsen har 2021 gjort en pilotkartläggning av unga och vuxna med språkstörning i ett livsperspektiv (Dnr: 5.7.-38505/2019).

Vilka typer av uppgifter som bör samlas in

Logopedförbundet anser att det är viktigt att systematiskt samla in uppgifter som på ett så brett sätt som möjligt ger en bild av förutsättningarna för barn och elever med funktionsnedsättning i skolan. Logopedförbundet vill särskilt betona vikten av att funktionsnedsättningar som påverkar språk och kommunikation lyfts fram i utredningen: språkstörning, dyslexi, dyskalkyli, selektiv mutism och verbal dyspraxi.

Stödinsatser till elever i språkliga och kommunikativa svårigheter till exempel språkstörning/DLD behöver följas upp över tid och sammanställas kring hur dessa korrelerar med måluppfyllelse, vidare skolgång, psykisk ohälsa. Vidare behöver stödinsatser till flerspråkiga elever med språkstörning/DLD följas upp samt stödinsatser till elever med överlappande neuropsykiatriska diagnoser exempelvis språkstörning/DLD och ADHD.

Barn och elever i språklig sårbarhet kan även ha stödinsatser från andra aktörer än från skolväsendet, som BUP och habilitering. Hur detta stöd ser ut vad gäller till exempel tillgång och väntetider kan tänkas ha stor betydelse för elevernas måluppfyllelse, mående och närvaro.

I dagsläget ökar antalet logopeder inom elevhälsan i Sverige. Det är dock stora skillnader nationellt vilket riskerar att skapa en ojämlikhet i elevers tillgång till stöd. Insamling av uppgifter om tillgång till logoped inom elevhälsan i relation till elevers måluppfyllelse och mående skulle kunna bidra till att minska denna ojämlikhet.

Pedagogers kännedom och kunskap om språkliga och kommunikativa svårigheter varierar. Relationen mellan pedagogers kunskapsnivå avseende språkliga och kommunikativa svårigheter och barn och elevers måluppfyllelse kan visa på hur ett effektivt stöd ska utformas.

Tidiga insatser för att upptäcka och förebygga läs- och skrivsvårigheter rekommenderas för att elever med dyslexi ska få rätt stöd. Faktorer som har betydelse för läs- och skrivinlärning är bland annat: fonologisk förmåga, avkodningsförmåga, läshastighet, läsförståelse och ordförståelse. Vilka kartläggningsinstrument som används inom skolväsendet och vilka insatser som elevhälsan ger elever med dyslexi varierar nationellt. En datainsamling skulle kunna visa på samband mellan kartläggningsinstrument, tidiga insatser, stöd och elevers måluppfyllelse.

Både intresseorganisationer och forskning visar att det är viktigt att elever blir hörda och är delaktiga i utformning av stöd. Man behöver fråga elever med funktionsnedsättning eller självskattade svårigheter (då en hel del elever inte utreds och får diagnos) om skolresultat i förhållande till anpassningar, stöd och särskilt stöd i skolan, upplevelser av

mobbing, utfrysning, ofrivillig ensamhet etcetera. Elever måste kunna svara utan att deras svar granskas av den egna skolan.

Hur ett insamlande kan organiseras och genomföras

- Använda och utgå från de skolenkäter och studier som har gjorts inom olika funktionsrättsorganisationer, till exempel Afasiförbundet/Talknuten och Attention, för att adressera viktiga frågor inför att statistikinsamling görs.
- Samköra statistik från olika skolmyndigheter.

Logopedförbundet vill även rekommendera utredningen att ta del av de många goda förslag och synpunkter som Afasiförbundet/Talknuten lämnar in till föreliggande utredning.

Malmö 2022-10-31

Kerstin Wiström

Ordförande Logopedförbundet